

Автори:

к. е. н., доцент Р. Я. Баран, к. е. н., доцент, акад. І.М. Білецька, к. е. н. Л. В. Козин,
к. е. н., доцент В. С. Король, к. е. н. Т. Л. Кучер, д. е. н., доцент Купчак В.Р.,
к. н. д. у., доцент Г. І. Ляхович, к. ю. н. доцент У. І. Ляхович, к. е. н. М. М. Марків,
к. е. н., доцент О. А. Пробоїв, к. е. н. І. В. Роговська-Ішук, к. е. н., доцент В. С. Свірський,
к. е. н., доцент М. В. Фігурка

Рецензенти:

М. Ю. Барна, д. е. н., доцент, перший проректор, професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Львівського торговельно-економічного університету;
І. С. Благуш, д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, декан економічного факультету Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;
І.М. Мазур, д. е. н., доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету Короля Давида

Рекомендовано до друку Вченою радою Тернопільського національного економічного університету, протокол № 8 від 27.06. 2018 р.

Сучасні тренди трансформації вітчизняної економіки в контексті глобальних викликів: колективна монографія / За заг. ред. д. е. н., доц. В. Р. Купчака. – Івано-Франківськ: НАІР, 2018. – 210 с.

Видання є результатом наукової роботи вчених, які досліджують проблематику трансформації вітчизняної економіки в умовах глобалізації.

У монографії досліджено окремі аспекти функціонування національної економіки, зокрема розглянуто проблеми розвитку міжнародних і вітчизняних фінансових ринків під приємом застосування інструментів міжринкового аналізу у системі глобальної фінансової архітектури, досліджено феномен інформаційної безпеки як виклик для України в умовах глобалізації суспільства, вплив соціальних медіа та споживчих стереотипів на формування конкурентоспроможності національних ринків, тенденції розвитку світового та національного туристичного ринку.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, яку надано в рукописі, а також коректність цитованості тексту.

Монографія розрахована на наукових працівників, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, студентів, а також усіх тих, хто досліджує проблеми трансформації вітчизняної економіки.

УДК 33(477):339.9
ББК 65.9(4Укр)

ЗМІСТ

Передмова (І. М. Білецька)	5
Анотований зміст монографії	8
1. Соціальні медіа як інструмент маркетингу (Р. Я. Баран)	15
2. Лікувально-оздоровчий (медичний) туризм в структурі світового туристичного ринку (І. М. Білецька)	38
3. Вплив рекламних стереотипів на споживчу поведінку (Л. В. Козин)	56
4. Феномен інформаційної безпеки як виклик для України в умовах глобалізації суспільства (В. С. Король, Г. І. Ляхович, У. І. Ляхович)	80
5. Трансформаційні процеси в економіці України, орієнтовані на світовий ринок (В. Р. Купчак, М. М. Марків)	100
6. Структуровані фінансові інструменти в системі глобальної фінансової архітектури: сучасний стан і тенденції торгівлі на світових ринках (О. А. Пробоїв)	126
7. Можливості застосування інструментів міжринкового аналізу для виявлення загальних тенденцій розвитку міжнародних фінансових ринків (І. В. Роговська-Ішук)	147
8. Фінансові інновації: суть, класифікація та умови фінансування (В. С. Свірський, Т. Л. Кучер)	166
9. Світові тренди розвитку електроенергетичної галузі та виклики для України (М. В. Фігурка).....	185
Дані про авторів колективної монографії	207

фінансових продуктів, послуг, інструментів, технологій, процесів і організаційних форм, орієнтованих на ефективне управління фінансовими ресурсами та ризиками, забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банківської установи та банківської системи загалом в умовах мінливості, невизначеності й інформаційної асиметрії економічного середовища [12, с. 38].

Звісно, цей перелік можна продовжити, однак вже наведених свідчень більш ніж достатньо для того, щоб сформулювати такий висновок: дослідження дефініції «фінансова інновація» ґрунтуються на існуючих у фінансово-економічній науці різноманітних теоретико-методологічних підходах до змісту та сутності поняття «інновація». Ми вважаємо, що фінансові інновації доцільно розглядати з позицій їх корисності для реального сектору економіки. Так, як справедливо зазначає Нобелівський лауреат Р. Мертон, фінансові інновації є «двигуном, який веде фінансову систему до її основної цілі – вдосконалення функціонування реального сектору економіки» [13, с. 12].

Класифікація фінансових інновацій є найбільш складним завданням при аналізі економічної природи фінансових інновацій. Це пояснюється перманентним виникненням їх нових видів, динамічністю впровадження або зникнення. Систематизація фінансових інновацій передбачає виділення та аналіз класифікаційних ознак. Тут слід зазначити, що виділення класифікаційних ознак є необхідним, однак воно має умовний характер. Класичною класифікацією фінансових інновацій є поділ на основі їх природи, з яким погоджується низка науковців, що досліджували фінансові інновації (рис. 1).

Розглянемо більш детально підходи до класифікації фінансової інновації. Запропонована класифікація П. Мішрою, Ф. Шрайдером [10; 14] та іншими науковцями поділяє фінансову інновацію на:

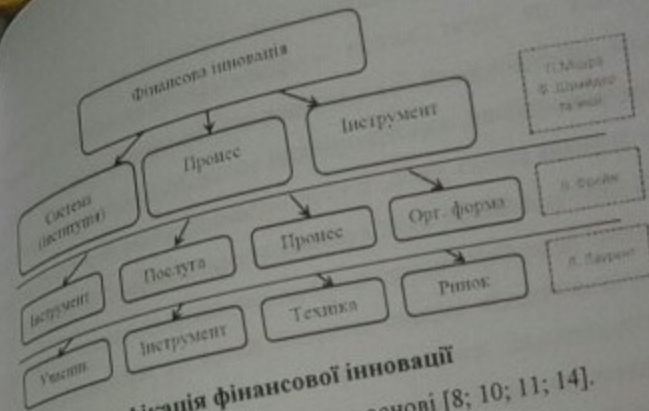

Рис. 1. Класифікація фінансової інновації
Примітка. Побудовано автором на основі [8; 10; 11; 14].

1. Інновації спрямовані на фінансову систему (фінансову інституцію). Відповідні інновації здійснюють ефект на фінансовий сектор в цілому. Вони пов'язані з суттєвими змінами ділової структури, зі створенням нових видів фінансових посередників, зі змінами в правовому та регулюючому полі. Прикладами таких інновацій можуть бути груповий механізм роздрібних фінансових послуг, формалізація фінансової системи, створення повністю нової структури фінансових послуг тощо.

2. Інновації спрямовані на фінансовий процес. Такі інновації охоплюють впровадження нових бізнес-процесів, що ведуть до підвищення ефективності або розширення ринку. Прикладами фінансових інновацій, спрямованих на процес, можуть бути запровадження кредитного скоринку, електронні записи зберігачів цінних паперів, електронні системи управління та нагромадження клієнтських даних тощо.

3. Інновації, спрямовані на фінансовий інструмент. Такі нові впровадження включають в себе створення та впровадження нових фінансових інструментів або продуктів. Класичну класифікацію фінансової інновації, з якою погоджується значна кількість науковців, можна підтвердити, інтегрувавши її в поняття фінансового ринку, що містить процеси розподілу фінансових ресурсів між

твердження Х. Каванна запропонував чотири категорії фінансових інновацій [15]:

- 1) оборонна. Оборонною фінансова інновація називається за умови змін у правовому середовищі або в системі оподаткування;
- 2) агресивна. До агресивної належить фінансова інновація, яка здійснюється фінансовими інституціями з метою успішної її реалізації (продажу) на фінансовому ринку;
- 3) пристосувальна. Такі фінансові інновації здійснюються через задоволення зміни потреб споживачів фінансових послуг.
- 4) захисна. Захисні інновації спричинені змінами, що відбувалися після впровадження нових технологій.

Низка досліджень пропонує інший підхід, за яким фінансові інновації розподілені на продуктиві (пропонування модифікованих або нових продуктів), послугів (впровадження нових способів обслуговування, а також нових каналів дистрибуції), процесні (впровадження нових або спрощення, оптимізація існуючих процесів надання послуг) та організаційні (нові організаційні форми) [12, с. 38].

Однак, на погляд Н. Дегтярьової обрати один загальноприйнятий та універсальний функціональний підхід для характеристики фінансових інновацій практично неможливо, адже іноді одне нововведення пов'язане з кількома функціями [16, с. 318].

Наявність умов зовнішнього середовища, що впливають на фінансову інновацію, досліджували багато вчених. Проте об'єктивний підхід до розуміння умов зовнішнього середовища лежить через проведення аналогії з нефінансовою сферою, в якій зиск стимулює суб'єкти господарювання постійно шукати нові та поліпшені продукти, процеси та організаційні структури, що будуть знижувати вартість виробництва, якісно задовольняти попит з боку споживачів і збільшувати прибуток. Іноді це відбувається через науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (Research &

... (R&D)), а іноді - за рахунок методу спроб і помилок, де за успіху отримують результат у вигляді інновації. Методи злиску спонукають суб'єктів господарювання безперервно шукати способи покращити результату у вигляді інновації. Отже, іноді інновації не є рівномірними в розрізі підприємств, галузях економіки в часі. Тому постає запитання, яке середовище є сприятливим для появи інновацій, або, навпаки, буде заважати цьому процесу. Відповідь на нього дає науковці Д. Коен та К. Левін, зосередившись на гіпотезі про структурних умов впливу на процес інновації [17]:

1. Ринкова частка. Цю гіпотезу висловив Й. Шумпетер у дослідженні «Капіталізм, соціалізм та демократія». На думку Й. Шумпетера, ринкова частка підприємства дуже важлива для успішної генерації ефективності інновацій. Це твердження базується на думці про те, що підприємствам зі значною часткою ринку простіше знайти вільні ресурси для витратних і ризикових інвестицій в процес R&D, що часто, за інших рівних умов, є запорукою успішних інноваційних відкриттів [19];

2. Величина підприємства. Ця гіпотеза також ототожнюється з працями Й. Шумпетера. Гіпотеза полягає у прямо пропорційній залежності величини підприємства від можливості значного обсягу реалізації продукції, створеної на базі інноваційного відкриття. Значні обсяги продажу забезпечать отримання надприбутку від інновацій підприємством, що буде спонукати до створення нової інновації. Значний розмір підприємства також забезпечує ефект економії при фінансуванні напряму R&D, які необхідні для отримання інновації. Якщо в цьому напрямі проводиться багато досліджень, то збільшується ймовірність інноваційного відкриття [20]. Відповідно до теорії Й. Шумпетера, інновація - це нововпровадження, застосоване в галузі технології виробництва або управління будь-якої господарської одиниці. Економіст стверджує, що поняття «інновація» відрізняється від понять

«відкриття» або «винахід» такими елементами: 1) здійснюється на рівні технологічному, тобто це явище є прикладним; 2) розробляється в комплексних промислових лабораторіях; 3) його мета – зміна продуктивності праці в результаті нововпровадження у виробництві або управлінні; 4) «результатом комплексного використання елементів. На думку Й. Шумпетера, інновація є головним джерелом прибутку – «без інновацій немає прибутку, без прибутку немає інновацій», що підтверджує дві попередніх структурні умови впливу на процес інновації;

3. Технологічні можливості. Галузеві технології, що використовуються для виробництва товарів або надання послуг, в певний момент є більш сприятливими до інновацій. Для прикладу, кінець ХХ та початок ХХІ ст. є сприятливими до інновацій в секторі інформаційних технологій – у комп'ютерних чіпах, носіях інформації та програмному забезпеченні спостерігався швидкий технологічний прогрес. У попередні десятиліття хімічна промисловість була сприятлива до інноваційних відкриттів;

4. Здатність до набуття економічної вигоди. Інформація має властивості суспільного блага і часто породжує «проблему безбилетника». За відсутності захисту, нова продуктивна ідея буде швидко скопійована конкурентами (які на конкурентному ринку будуть оцінювати свої витрати як граничні витрати), позбавивши винахідника можливості повернути свої початкові інвестиції в розробку інновації. Система майнових прав втілена в патенти, авторські права і товарні знаки забезпечує захист новаторів. Комерційна таємниця та право власності на ноу-хау забезпечують додаткову протекцію, навіть якщо захист інтелектуальної власності не здійснюється;

5. Попит на продукт. Характеристика ринкового попиту на товар чи послугу – це його розмір та темпи зростання. Розмір свідчить про те, що за умови успішності інновації, великий розмір ринку поглине продукт, відповідно, новатор отримає значну інвестиційну віддачу. Зростання ринку, ймовірно, буде забезпечувати значні прибутки, що можуть спонукати фінансувати інновації. Інші умови, які можуть впливати на інноваційний

процес, це міцність ринку, загальні макроекономічні тенденції, система регулювання, режим регулювання тощо.

Слід підкреслити і те, що названі вище умови, є лише гіпотезами. Наприклад, гіпотеза Й. Шумпетера стосовно «великого гравця», гіпотеза з боку Ф. Шерера в праці «Інновації та ріст: перспективи інновацій». Ф. Шерер стверджує, що меншим компаніям, що займають меншу частку на ринку, властива більша рухливість у бік інновацій через постійний конкурентний тиск [21].

Визначившись із структурними умовами нефінансових інновацій, перейдемо до розгляду умов зовнішнього середовища, що будуть впливати на потік фінансових інновацій. Наукових досліджень на цю тематику було достатньо багато, проте варто зупинимось на найбільш повному та глибокому переліку умов, які сприяють (або навпаки, заважають) фінансовим інноваціям. Найбільш повний перелік умов був запропонований Т. Чембером у праці «Гроші та ринки капіталів» (рис. 3).

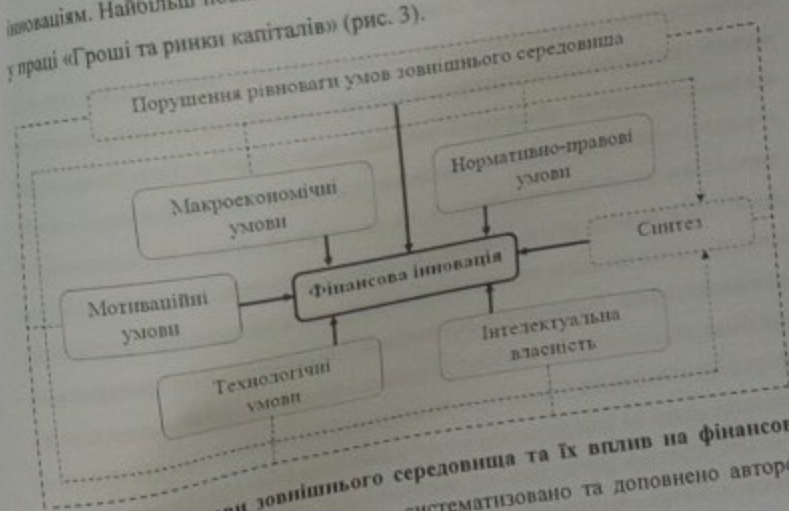

Рис. 3. Умови зовнішнього середовища та їх вплив на фінансову інновацію. Примітка. Побудовано, систематизовано та доповнено автором на основі [22]

«відкриття» або «винахід» такими елементами: 1) здійснюється на рівні технологічному, тобто це явище є прикладним; 2) розробляється в комплексних промислових лабораторіях; 3) його мета – зміна продуктивності праці в результаті нововвядження у виробництві або управлінні; 4) є результатом комплексного використання елементів. На думку Й. Шумпетера, інновація є головним джерелом прибутку – «без інновацій немає прибутку, без прибутку немає інновацій», що підтверджує дві попередніх структурні умови впливу на процес інновації;

3. Технологічні можливості. Галузеві технології, що використовуються для виробництва товарів або надання послуг, в певний момент є більш сприятливими до інновацій. Для прикладу, кінець XX та початок XXI ст. є сприятливими до інновацій в секторі інформаційних технологій – у комп'ютерних чіпах, носіях інформації та програмному забезпеченні спостерігався швидкий технологічний прогрес. У попередні десятиліття хімічна промисловість була сприятлива до інноваційних відкриттів;

4. Здатність до набуття економічної вигоди. Інформація має властивості суспільного блага і часто породжує «проблему безбілетника». За відсутності захисту, нова продуктивна ідея буде швидко скопійована конкурентами (які на конкурентному ринку будуть оцінювати свої витрати як граничні витрати), позбавивши винахідника можливості повернути свої початкові інвестиції в розробку інновації. Система майнових прав втілена в патенти, авторські права і товарні знаки забезпечує захист новаторів. Комерційна таємниця та право власності на ноу-хау забезпечують додаткову протекцію, навіть якщо захист інтелектуальної власності не здійснюється;

5. Попит на продукт. Характеристика ринкового попиту на товар чи послугу – це його розмір та темпи зростання. Розмір свідчить про те, що за умови успішності інновації, великий розмір ринку поглине продукт, відповідно, новатор отримає значну інвестиційну віддачу. Зростання ринку, ймовірно, буде забезпечувати значні прибутки, що можуть спонукати фінансувати інновації. Інші умови, які можуть впливати на інноваційний

процес, це мінливість ринку, загальні макроекономічні тенденції, система регулювання, режим регулювання тощо.

Слід підкреслити і те, що названі вище умови, є лише гіпотезами. Шумпетера, яка буде сприяти пришвидшенню інновації, отримала контр-опоненту з боку Ф. Шерера в праці «Інновації та ріст: перспективи Шумпетера». Ф. Шерер стверджує, що меншим компаніям, що займають меншу частку на ринку, властива більша рухливість у бік інновацій через постійний конкурентний тиск [21].

Визначившись із структурними умовами нефінансових інновацій, перейдемо до розгляду умов зовнішнього середовища, що будуть впливати на потік фінансових інновацій. Наукових досліджень на цю тематику було достатньо багато, проте варто зупинимось на найбільш повному та глибокому переліку умов, які сприяють (або навпаки, заважають) фінансовим інноваціям. Найбільш повний перелік умов був запропонований Т. Чембером у праці «Гроші та ринки капіталів» (рис. 3).

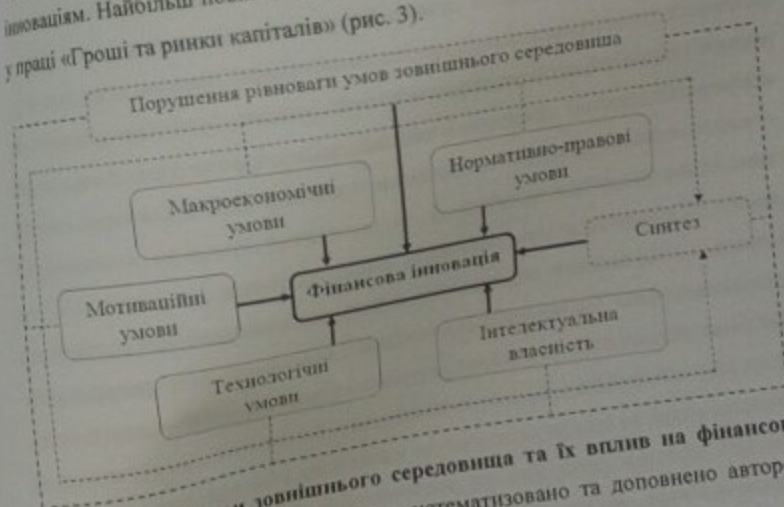

Рис. 3. Умови зовнішнього середовища та їх вплив на фінансову інновацію. Примітка. Побудовано, систематизовано та доповнено автором на основі [22]

Відповідно до рис. 3 можна виділити такі умови зовнішнього середовища:

1. Макроекономічні умови. Мінливість макроекономічного стану (нестабільність цін, облікових ставок, курсу валют, мінливість фондових індексів) генерує невизначеність і ризики. Мінімізація ризиків стає стимулом до інновацій. За стабільної макроекономічної ситуації попит на мінімізацію ризиків був би відсутнім, що не підштовхнуло б до фінансової інновації. Відтак, збільшення нестабільності в макроекономічному середовищі буде позитивно впливати на потік фінансової інновації;

2. Нормативно-правові умови. Регулювання, як умова середовища, впливає на фінансову інновацію як позитивно, так і негативно. З одного боку, деякі форми регулювання стримують інновації. Для прикладу, варто використати заборону в США банківським установам володіти страховими компаніями, і навпаки. Тому, будь-які інновації, які могли відбутися на базі такого володіння, не відбудуться, адже організаційна форма заборонена на законодавчому рівні. Але з іншого боку, інновації можуть виникнути в результаті зусиль з оптимізації регулятивних правил. Зокрема, якщо банки не можуть володіти страховими компаніями, то це буде стимулювати їх створювати страхові продукти і навпаки, така заборона буде стимулювати страхові компанії створювати банківські продукти. Згідно із вищесказаним, неможливо визначити позитивний чи негативний вплив на інноваційний процес від жорсткості регулювання. Варто зауважити, що, інновації, що виникають під впливом регулювання, можуть мати позитивний і негативний соціальний ефект. Це залежить від соціальної важливості. Якщо регулювання запобігає обкраданню чи грубому порушенню законодавства – позитивний, якщо регулювання не є соціально важливим – негативний. Що ж стосується оподаткування, то чим вище податкове навантаження на різні грошові потоки в межах процесу розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів, тим більше суб'єкти оподаткування будуть намагатися знизити вплив податків. Значне податкове навантаження стимулюватиме до фінансових інновацій на

процес оптимізації оподаткування. Соціальний ефект в цьому випадку може бути, як негативний так і позитивний залежно від соціальної ситуації;

3. Технологічні умови. Технологічні умови на фінансовому ринку забезпечують інфраструктурні елементи, які забезпечують процес управління, передачі, розповсюдження та аналізу даних. Передусім варто відзначити, що розвиток технологічних умов дозволяє учасникам фінансового ринку більш ефективно здійснювати управління ризиками та грошовими потоками. Покажем прикладом впливу технологічних умов на фінансову інновацію є проблема асиметричної інформації в кредитуванні, яка суттєво погіршує можливість визначення якості кредитора (негативний вплив) та моніторинг позичальника після того, як кредит був виданий (ризик недобросовісності). Розвиток технологічних умов дозволив запровадити кредитний та поведінковий скоринг, що уможливило подолати ризики асиметричної інформації. Аналогічний ефект відбувся з проблемою обчислення параметрів ринкових ризиків та грошового потоку (премії за ризик, ризик дефолту тощо). Технологічні умови дозволили забезпечити обчислення параметрів ринкових ризиків та грошового потоку з використання складних економетричних підходів. Без відповідних технологічних умов обчислення параметрів ризиків та грошового потоку здійснювалося з значними витратами ресурсів і часу. Розвиток технологічних умов створив можливість здійснювати й операційні інновації – електронні торги на біржах, високочастотні операції, алгоритмічні операції. Алгоритмічна торгівля здійснюється з використанням комп'ютерної програми, що базується на певних алгоритмах, які визначають ціну, кількість замовлень тощо. Така торгівля передбачає, що більшість заявок розміщується автоматично, без втручання людини. Різновидом алгоритмічної торгівлі є високочастотна торгівля, яка передбачає здійснення великої кількості транзакцій за короткий проміжок часу з метою отримання прибутку від над короткострокових коливань курсів при невисоких ризиках [23, с. 36].

ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ AND CHALLENGES FOR UKRAINE

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ТА ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її актуальність. Розвиток енергетики в Україні є основою світового народного господарства, оскільки є переважною організацій та домогосподарств. Розвиток енергетики є важливою функцією світового господарства, левову частину світового показника функціонування світового господарства, левову частину світового показника функціонування світового господарства, левову частину світового показника функціонування світового господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотний внесок у розвиток енергетики зробили вчені І. Діпсі, Т. Ді Лоренцо, С. Хант, М. Буржак, П. Ван Дорен, О. Борисенко, І. Неміровський, М. Розум, М. Дзидкевич, Ю. Дзидкевич, І. Коссе, А. Варушко, О. Грушка, А. Праховник, Ю. Тутай, В. Розен та інші. Воночас, потребує глибшого дослідження проблематика удосконалення механізму функціонування електроенергетичного ринку з огляду на тенденції розвитку світового господарства щодо гармонізації інтересів всіх учасників розвитку електроенергетичної галузі в світі та внаслідок особливостей її господарства.

Постановка завдання. Метою є аналіз основних тенденцій розвитку електроенергетичної галузі в Україні та відповідності умов реформування в Україні для електроенергетики у відповідності з функціонування європейськими вимогами й забезпечення перспективного розвитку галузі.

Ключові слова: електроенергетика, розвиток енергетики, функціонування світового господарства, тенденції розвитку світового господарства, гармонізація інтересів учасників розвитку електроенергетичного ринку.

Ключові слова: електроенергетика, розвиток енергетики, функціонування світового господарства, тенденції розвитку світового господарства, гармонізація інтересів учасників розвитку електроенергетичного ринку.

12. Пантєвська, Н. Фінансові інновації в банківській системі України [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.00.08 - "Гроші, фінанси і кредит" / Н.П. Пантєвська. - К.: УБС, 2016. - 319 с.

13. Merton R. Financial innovation and economic performance / R. Merton / *Journal of Applied Corporate Finance*. - 1992. - № 4(4). - pp. 12-22.

14. Schneider G. Reaching the Poor through Financial Innovation / G. Schneider / *Quarterly Journal of International Agriculture*. - 1995. - № 4 (2). - p.132-144 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ajia.fao.org/cprr/sectors/sectors.do> recordID=DE9600555

15. Савалла Н. Financial Innovation / Н. Савалла / London: Routledge, 1992. - 203 p.

16. Детьківська Н. В. Новітні фінансові інструменти українського банківського ринку / Н. В. Детьківська, І. О. Білик // *Інновації у фінансовій сфері: монографія* (В. М. Опарні, Т. В. Пасітко, В. М. Федосов та ін.) / За заг. ред. В. М. Опарні. - К.: КНЕУ, 2013. - 444 с.

17. Cohen W. Empirical Studies of Innovation and Market Structure / W. Cohen, R. Levin / *Handbook of Industrial Organization*. - 1989. - Vol. 2. - pp. 1059-1107 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ideas.repec.org/a/else/indstr/2-18.html>

18. Wesley C. Empirical Studies of Innovative Activity / C. Wesley / *Handbook of the Economics of Innovation and Technological Change*, Cambridge. - p. 182-264 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://download.sagepub.com/pdf/33/201311120455149.pdf>

19. Шумігер Й. А., Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутку, капіталу, кредиту, відсотка та економічного піку. К.: КМАБ, 2011. - 242 с.

20. Schumpeter J. A. Capitalism, Socialism, and Democracy, 3rd edn. New York: Harter & Brothks. 2003. - 460 p.

21. Scherer F. M. Innovation and Growth: Schumpeterian Perspectives. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1987. - 297 p.

22. Campbell T. Money and Capital Markets / T. Campbell / *Glenview, IL*. 1988. - 357 p.

23. Любікина О. В. Вплив фінансових інновацій на характер волатильності ринків фінансових активів / О. В. Любікина // *Інвестиції: практика та досвід*. - 2014. - № 24. - С. 34-38.